

Regionale Energie Strategie

Gezamenlijk richting een integrale gebiedsaanpak in de RES

Augustus 2021

Dit is een publicatie van het Nationaal Programma Regionale Energie Strategie, en is ontwikkeld in samenwerking met Antea Group, Energie Samen, Quintel Intelligence en AKD Lawyers.

Dit document is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. NP RES is niet aansprakelijk voor wijzigingen en/of onjuistheden in deze uitgave.

akd benelux
lawyers

anteagroup

 energie
samen
De energietransitie, dat zijn wij!

 QUINTEL
INTELLIGENCE

Nationaal Programma
RES Regionale
Energie
Strategie

Inleiding

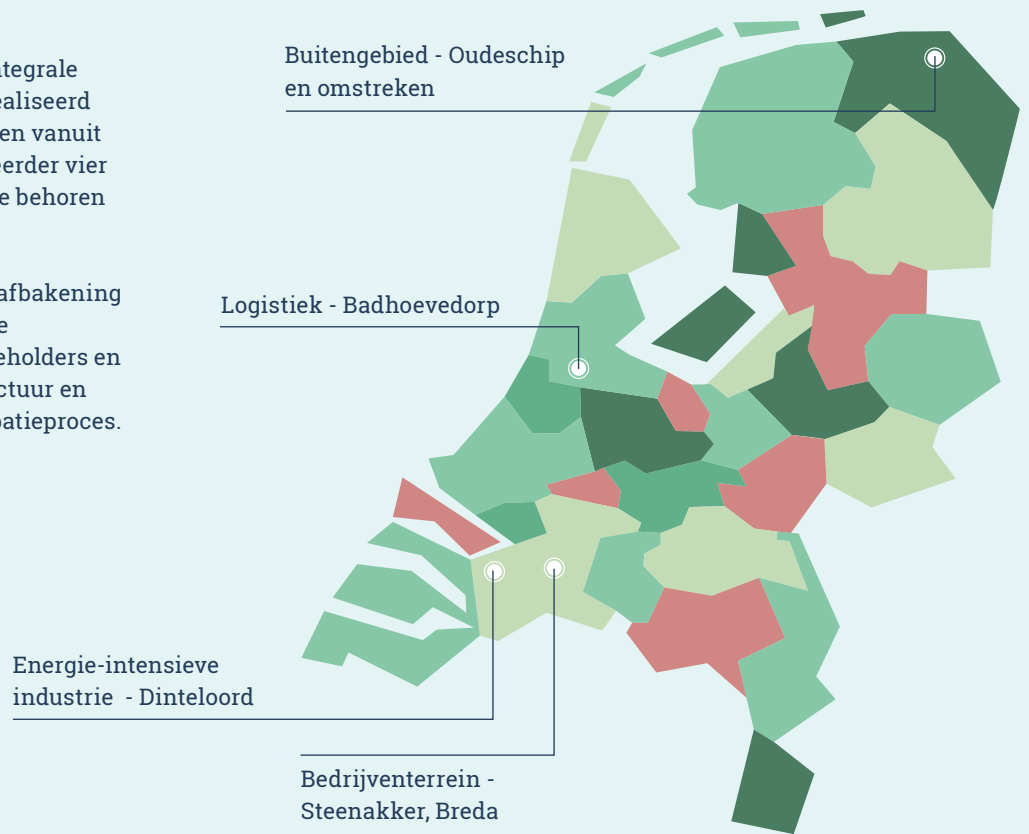
We zien specifieke locaties in de RES-en die een grote transformatie opgave te wachten staat in de energietransitie. Gebieden waar zowel de energievraag flink gaat veranderen als waar veel potentie is voor opwekking. We weten al dat voor veel van deze gebieden de bestaande energie-infrastructuur niet toereikend is. Om de bedrijven en deelnemers in deze gebieden in staat te stellen om hun bedrijfsvoering te verduurzamen en competitief te blijven, is transformatie nodig. Het betreft hier gebieden met een hoge mobiliteitsvraag, regionale energie-intensieve industrie, buitengebied en bedrijventerrein om steden.

In deze proeftuin brengen we de energie-intensieve gebieden in kaart om integraal de huidige en de mogelijke ontwikkeling van de totale energievraag van deze gebieden te bekijken. Een integrale aanpak kan echter niet alleen met de huidige betrokken partners in de RES-regio's. Ook lokale ondernemers en vertegenwoordigers van de genoemde sectoren moeten betrokken worden.

In deze tweede factsheet over de proeftuinen gaan we in op de samenwerking tussen de partijen in een gebied, waarbij inzicht in elkaars belemmeringen, belangen en voorwaarden cruciaal is.

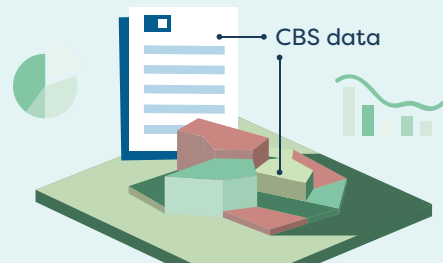
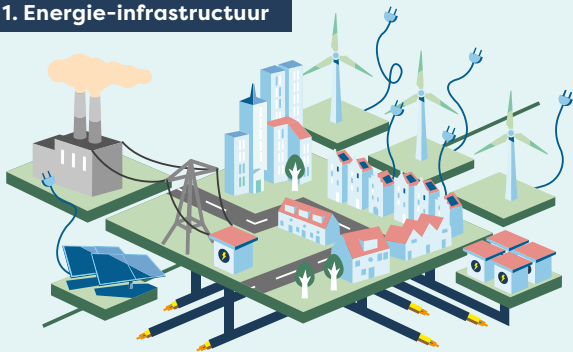
Om te ontdekken hoe een integrale aanpak samen het best gerealiseerd kan worden en om ervaringen vanuit de praktijk op te doen, zijn eerder vier **proeftuinen** geselecteerd die behoren tot een specifieke sector:

Een bewuste keuze over de afbakening van een gebied en een goede afstemming tussen de stakeholders en de netbeheerder geven structuur en handvatten aan het participatieproces.

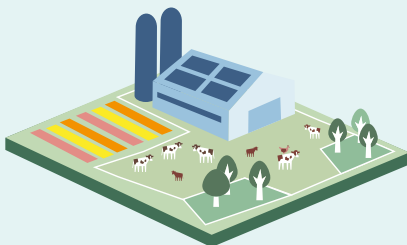
Ook zijn vier **benaderwijzen** gekozen voor de gebiedsafbakening van een energie-intensief gebied:

1. Energie-infrastructuur

2. Geografische - ruimtelijke wijze

3. Gebieds-functie kenmerken

4. De organisatiegraad

De uitdagingen voor CO2-reductie in iedere sector, meer informatie over de proeftuinen en een toelichting op de benaderwijzen zijn terug te vinden in de eerste publicatie 'Regionale Energie Strategie. Waarom een integrale gebiedsaanpak in de RES?' (juni 2021).

Naar een passend energiesysteem in de toekomst

We merken op dat individuele initiatiefnemers voor duurzame opwek of elektrificatie van bedrijfsprocessen tegen beperkingen van het bestaande energiesysteem lopen. De bestaande werkwijze is dat individuele aanvragen voor aansluitingen behandeld worden en tot veel meer investeringsbeslissingen voor uitbreiding van het bestaande netwerk leiden. Daardoor ontstaat een groeiende mismatch tussen de energieinfrastructuur-behoefte binnen een gebied en dat wat daadwerkelijk beschikbaar is. Om hier een constructieve invulling aan te geven stellen we een gebiedsgerichte aanpak op waarin de behoefte collectief wordt verzameld en aangeboden. Zo kan in overleg met betrokken partijen een plan gemaakt worden hoe te komen tot een passende infrastructuur, aanbod van duurzame energie en vraag naar duurzame energie.

Individuele partijen kunnen veel tijd en geld kwijt zijn in het nastreven van individuele aansluitingen. Met een gebiedsvraag faciliteer je de netbeheerder om passend te investeren en kunnen ook afgewogen diepte investeringen in het lokale netwerk worden gemaakt. Daarbij kan met lokale overheden gesproken worden over de verdere ontwikkeling van het gebied en het vestigingsklimaat. Als ondernemer help je mee aan een passende omgeving en voorkom je oplopende kosten. In de RES zijn deze partijen verenigd om tot duurzame keuzes te komen voor het regionaal energiesysteem. De input van gebiedsgerichte aanpak kan weer input zijn voor fasering en prioritering van regionale infrastructuur in 'programmeringsoverleggen'.

Gezamenlijk belemmeringen omschrijven en erkennen

Het gezamenlijk overleggen hoe energie onderdeel wordt van de ontwikkeling van functies in gebieden wordt steeds relevanter voor het vestigingsbeleid. Dat betekent nieuw gedrag van bestaande en nieuwe partijen. In de proeftuinen is ook geconstateerd dat een aantal partijen voorheen geen onderdeel waren van processen in gebiedsontwikkeling. En het voor hen ook nieuw is om voor een langere periode met elkaar te spreken over belemmeringen, belangen en voorwaarden. Om te komen tot een integrale oplossing is het essentieel om (individuele) belemmeringen en voorwaarden te omschrijven, elkaar hierin te erkennen en daar overheen te stappen. Het is van belang om de betrokken partijen samen te brengen en dit te faciliteren. Over wie dit structureel gaat faciliteren moet ook nog duidelijkheid komen.

Selecteren en betrekken van partijen

De eerste stap om te komen tot een integrale aanpak van vraag en aanbod in het energiesysteem, is het selecteren en betrekken van partijen die met de ontwikkelingen in het gebied te maken hebben. Wanneer de afbakening van het gebied gekozen is op basis van de organisatiegraad of de gebieds-functiekenmerken (zie eerste publicatie juni 2021), vormen de belangrijkste partijen de basis van de afbakening.

Als de afbakening gekozen is vanuit de energie-infrastructuur of geografische - ruimtelijke benaderwijze (zie eerste publicatie juni 2021), dan zijn de partijen nog wat minder betrokken en zijn onderstaande stappen van belang.

1. Een noodzakelijke eerste stap is het betrekken van drie kernpartijen:
 - de plaatselijke netbeheerder
 - de provincie of de gemeente (bv. afdeling ruimtelijke ordening of beleid en vergunningen (Omgevingswet). Het betrekken van ofwel de provincie ofwel de gemeente hangt af van de locatie en de grootte van het gebied.
 - de initiatiefnemer
2. Indien relevant, kunnen ook partijen die met andere sectorale opgaven bezig zijn in hetzelfde gebied of de indirect betrokkenen, zoals initiatiefnemers uit omliggende buurten of aanwezige industrie, betrokken worden. Op deze manier kunnen eventuele koppelkansen binnen het gebied of tussen verschillende gebieden verkend worden. Dit kan leiden tot (nieuwe) oplossingsrichtingen wanneer het samenbrengen van vraag- en aanbod niet binnen de eigen gebiedstegel gerealiseerd kan worden.
3. In een later stadium van het proces kunnen ook oplossingsaanbieders (bijvoorbeeld innovatieve partijen) aansluiten om informatie te delen over niet-standaard oplossingsrichtingen en deze in samenwerking met de betrokken partijen verder uitwerken.

Het is voor elke stap belangrijk om oog te houden voor een goede balans tussen de vertegenwoordiging vanuit de verschillende partijen. Dit komt de gezamenlijke taal en een open houding ten opzichte van oplossingsrichtingen ten goede.

Gezamenlijke taal ontwikkelen in de proeftuin

De volgende stap om met de partijen gezamenlijk tot een integrale aanpak te komen, is het ontwikkelen van een gezamenlijke taal. Dit begint met het organiseren van bijeenkomsten met alle partijen om met elkaar het gesprek aan te gaan over het toekomstige energiesysteem. Daarmee creëer je een transparant proces en wordt de basis gelegd voor een "gezamenlijke taal". Door dit samen te doen worden wederzijdse afhankelijkheden inzichtelijk en kun je op basis van goed vertrouwen met elkaar samenwerken.

Om meer inzicht te bieden in de uitdagingen richting een gezamenlijke taal en het faciliteren hiervan, onderstaand een aantal veelvoorkomende individuele opgaven en uitdagingen voor de drie eerder benoemde kernpartijen.

De **netbeheerder** werkt veelal vanuit langere termijn, voorspelling en aanvraag. Het volgen van deze (tijd)lijn kan leiden tot prioriteits- en leveringsproblemen door een mismatch met lokale vraag en aanbod, waarvan initiatiefnemers nadelen kunnen ondervinden.

- Tijdig keuzes afstemmen op infrastructuur van een locatie en anticiperen op gebiedsontwikkelingen is hierbij van belang.

De **initiatiefnemer** richt zich vaak op de eigen (kortere termijn) mogelijkheden van de specifieke locatie.

- Een open blik naar oplossingsrichtingen en koppeling aan andere ontwikkelingen in het gebied zijn hierbij van belang.

De **gemeente** of **provincie** zijn gewend om te werken vanuit ruimtelijke ontwikkeling (met een langere tijdlijn) waar energie geen onderdeel van is. De energievoorziening kan, wanneer de transitie naar een duurzame energievoorziening voortschrijdt, een beperkende factor zijn of gaan worden voor de functie-ontwikkeling van een gebied.

- Het meenemen van energievoorziening als medebepalende factor in gebiedsontwikkeling is daarom van belang.

Bovenstaande voorbeelden onderschrijven het tijdig met elkaar in gesprek gaan, zeker ook omdat tijdlijnen anders niet bij elkaar komen. Het samen doordenken van consequenties van keuzes en scenario's geeft invulling aan het samen zoeken naar nieuwe zekerheden.

Data voor het in kaart brengen van vraag- en aanbod ontwikkeling in proeftuin Steenakker

In de voorbereiding op een werksessie over de ontwikkeling van vraag en aanbod in Steenakker is gesproken met de gemeente Breda en de eigenaren van de bedrijfsgebouwen op het bedrijventerrein. Bij eigenaren van de bedrijfsgebouwen is een sterke wens om hun dakoppervlak te benutten voor de opwek van duurzame energie. Deze wens levert echter een aantal knelpunten op. Met het Energietransitiemodel zijn een aantal mogelijke ontwikkelingen van vraag en aanbod in kaart gebracht. Daarbij is gekeken naar aanbod in de vorm van zonnepanelen (voor duurzame elektriciteit) en zonnecollectoren (voor duurzame warmte).

Voor de vraagontwikkeling zijn elektrificatie van mobiliteit en de warmtevraag bekeken en de mogelijkheid om duurzame warmte in te voeren in het bestaande warmtenet.

Daarnaast zijn diverse opslag- en conversiemogelijkheden in kaart gebracht. Uit de gesprekken en eerste werksessie is een goed overzicht van de mogelijke ontwikkelingen van vraag en aanbod ontstaan inclusief de voor- en nadelen per optie.

Gezamenlijk referentiekader voor het huidige energiesysteem

Om een goed gedeeld vertrekpunt te hebben tijdens een eerste bijeenkomst is het van belang om het huidige energiesysteem in kaart te brengen. Zo wordt gezamenlijk de fysieke en feitelijke werkelijkheid van de huidige situatie met elkaar verkend en erkend. Zo ontstaat er gedurende de sessie overeenstemming tussen de partijen. Geadviseerd wordt om ook een publieke onafhankelijke partij in te schakelen om het gehele proces en de inhoud te begeleiden. Zij kan de ontwikkelingen van vraag en aanbod in de toekomst in kaart te brengen en ook adviseren over de mogelijkheden voor een integraal energiesysteem in het gebied.

Het in kaart brengen van het huidige energiesysteem verdient de aanbeveling om de gebiedsdefinitie zo veel als mogelijk te laten aansluiten bij bestaande buurt- of wijkindelingen. Door die aansluiting kan gebruik gemaakt worden van data uit openbare bronnen, zoals het CBS. Deze data bevat geen specifieke verbruiken per bedrijf of organisatie, maar gaat vooral over de locatie. Indien specifiek lokale data niet beschikbaar is, kan dit aangevuld worden met provinciale of landelijke kentallen. Deze dataset kan voorgelegd worden aan de betrokken partijen in het gebied zodat zij aanvullingen of verbeteringen kunnen aanbrenge. Met deze feedback ontstaat de definitieve dataset; het gezamenlijk referentiekader voor het gesprek over toekomstige ontwikkelingen.

Om met partijen ook andere opties te kunnen verkennen in plaats van vanuit één oplossingsrichting verder te denken en daarmee mogelijk te beperken, zijn gedegen kennis en een helicopterview van belang. De faciliterende rol tijdens het participatieproces voor een integrale gebiedsaanpak betreft dan ook niet puur het proces, maar ook het inhoudelijk advies.

Tot slot is het belangrijk om altijd nog een stapje verder vooruit te denken dan in eerste instantie nodig lijkt (uitzoomen in de tijd). Gezien de razendsnelle ontwikkelingen op het gebied van elektrificatie, is het van groot belang om de vraagontwikkeling voor de komende jaren mee te nemen in een nieuw ontwerp voor het energiesysteem. Op deze manier wordt voorkomen dat er over 10 jaar wéér grote aanpassingen aan de infrastructuur gedaan moeten worden.

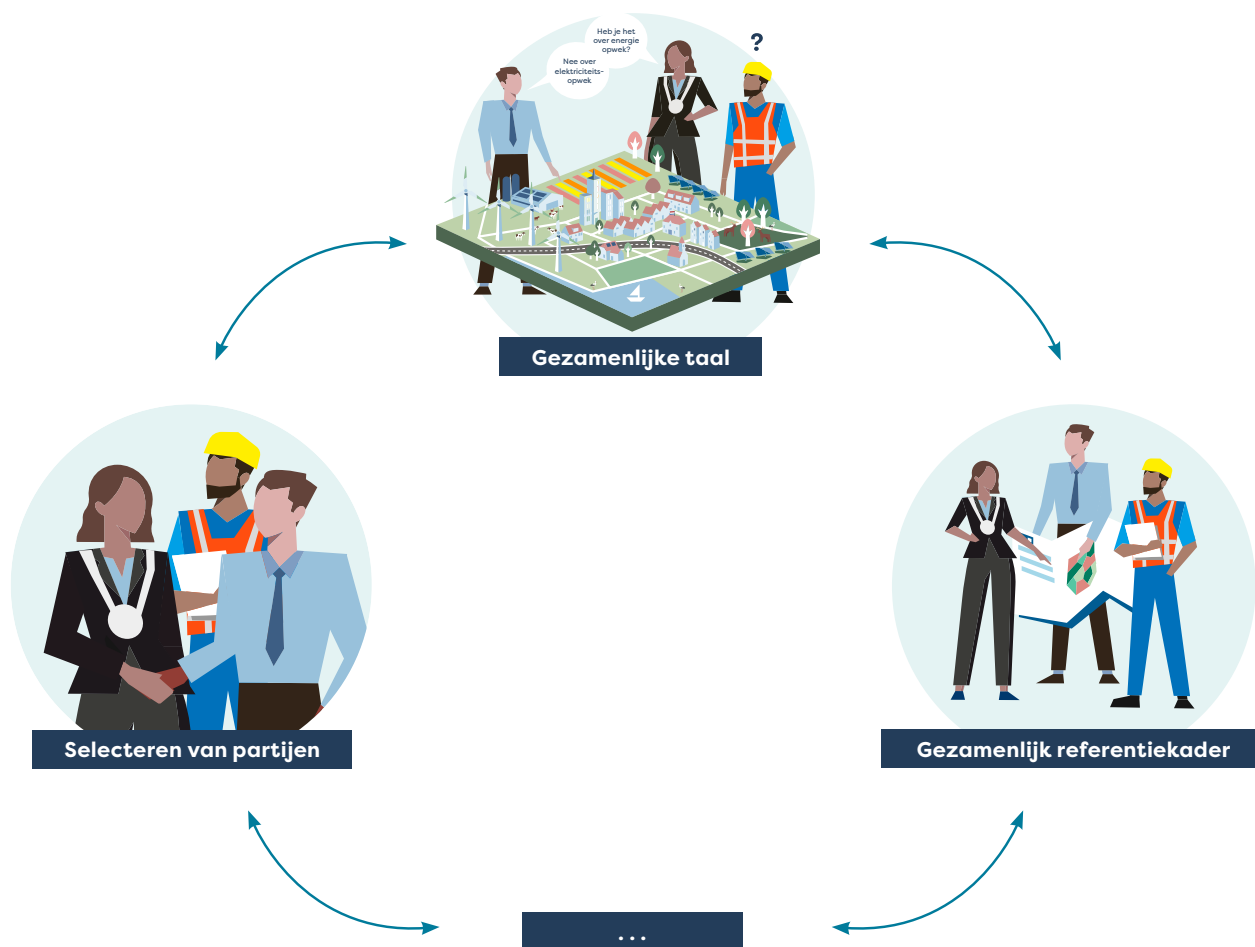
Praktijkvoorbeeld

Data t.b.v. gezamenlijk referentiekader in proeftuin Steenakker

Om het energiesysteem van de proeftuin Steenakker in kaart te brengen is gebruik gemaakt van drie bronnen:

- Data aangeleverd door de gemeente Breda
- Gesprekken met Enexis over de elektriciteitsinfrastructuur
- Data en kentallen uit het Energietransitiemodel voor alle posten waarvoor data ontbreekt in de andere bronnen

Deze gegevens zijn verzameld in een dataset in het Energietransitiemodel (zie <https://data.energytransitiemodel.com/datasets/RGBRE01>). Door de gegevens op deze manier beschikbaar te maken is het mogelijk om vervolgens op een interactieve manier na te denken over mogelijke ontwikkelingen van vraag en aanbod.

De verschillende processtappen voor de eerste werksessie.

Het vervolg

Wat hebben we tot nu toe geleerd in de proeftuinen? We hebben gezien dat bij het implementeren van de regionale energiestrategie de ontwikkeling van het energiesysteem een randvoorwaardelijk onderdeel moet zijn van processen in gebiedsontwikkeling.

Sommige nieuwe partijen moeten in een veel vroegere fase dan zij gewend zijn in deze processen gaan acteren. Denk hierbij aan energiecoöperaties, projectontwikkelaars en netbeheerders. Alle partijen moeten ten aanzien

van de ontwikkeling van dat energiesysteem samen nieuwe zekerheden gaan creëren. Daarover meer in de derde factsheet.

In de vierde en laatste factsheet zoomen we in op de nieuwe manier van sturen. Energie als nieuw onderdeel in ruimtelijke ontwikkeling vergt namelijk een andere manier van sturen. Hier is veel pionierswerk te doen. Wat betekent dit voor individuele spelers en hun rol?